

Valgprogrammerne og Aarets Stortingsvalg

Taler

Wollert Konow (SB)

Dato

12 februar 1909

Sted

Logen, Bergen

1 Mine Damer og Herrer!

Jeg pegte i et tidligere Foredrag paa den Forbindelse, der paa en ganske eiendommelig Maade slynger sig fra, hvad der forefaldt i Stortinget under
5 Behandlingen af Karlstadsagen og de Udtalelser, som kom frem paa Stortinget før Valgkampen i 1906, det nye Ministeriums Dannelse ifjor 13. Marts og den Svingning i radikal Retning, som fremdeles foregaar inden de Konsolideredes Rækker rundt over det hele Land. Jeg maa tillade mig fremdeles idag at dvæle lidt ved dette.

10

Den 7de Oktober 1905 foregik Behandlingen af Karlstadoverenskomsten. Der faldt fra et Par Medlemmer meget sterke Ord. Der blev sagt, at det vilde være en Merkedag, som gik over Norge, hvis den Overenskomst blev vedtaget. Der blev
15 sagt, at det Folk, som vedtog denne, det fortjente ikke bedre, og der vilde reise sig en Storm af Uvilje ud over det hele Folk. Det var et nuværende Medlem af Kongens Raad, Castberg, som sagde det. Der blev sagt af et andet nuværende Medlem af Kongens Raad, nemlig Statsraad Foosnæs, at de Mænd, som her var for Godkjendelsen, det var Mænd, som kunde karakteriseres med dette, at altid var Nordmænd med, hvor Norigs Merke skulde hugges ned. Det vil sige, at han
20 lyste Fædrelandsforræderiets Navn ud over sine Landsmænd. Det blev sagt af et fremtrædende Medlem af det Parti 12 Juni 1906, at Grænselinjerne for den fremtidige Politik kom til at ligge der, hvor Adskillelsen var i Voteringen om Karlstadoverenskomsten og Indførelse af Republik. Ved Voteringen om Karlstadoverenskomsten var der 8 Mænd, som stemte mod. De 8 Navne er snart
25 talte: Grivi, Statsraad Konow, nuværende Statsraad Castberg, nuværende Statsraad Foosnæs, Myrvang, Bryggesaa, Egede Nissen og Eriksen. De to Medlemmer er Socialister, 2 fra 8 kommer 6. Der er 6 igjen, og af de 6 Medlemmer er der altsaa 2, som nu er Medlemmer af Kongens Raad. En tredie blev tilbudt det, og der er ikke Tvil om, at den mest fremtrædende i Gruppen

kunde have faaet Plads, om han saa havde ønsket det. Jeg dvæler ved dette, fordi det er lidt betegnende, saameget mere som man senerehen har knyttet en hel Del af Diskussionen netop til de Udtalelser, som dengang faldt. Jeg skal dvæle ved to Udtalelser, som er kommet frem ganske nylig. Den ene fra Statsraad Castberg, og den anden fra en Redaktør, som nylig talte i Nobelhuset i Kristiania. Jeg tager den sidste først. De er betegnende for den Maade, hvorpaa Diskussionen eller rettere sagt Agitationen føres disse Udtalelser, som der faldt.

Hr. Redaktør Løken bragte en varm Hyldest til Ministeriet Knudsen, han sagde, at han talte paa de Unges Vegne, disse unge, sterke, friske i det norske Folk. Han begyndte forresten med at rette en meget sterk personlig nedsættende Udtalelse mod Fridtjof Nansen. Jeg har ikke hverken Æren eller Glæden af at staa personlig Venskabs- eller nærmere Bekjendtskabsforhold til Fridtjof Nansen; derfor kan jeg tale som et Medlem af Publikum, som en Mand ude i Folket. Den Maade, hvorpaa Nansen omtaltes, i Tilslutning til de Udtalelser, som tidligere er kommet om denne Mand, har oprørt mig; derfor bringer jeg det frem her for at nedlægge en Protest. Den nævnte Redaktør holder en streng Dom over Fridtjof Nansen, bruger ogsaa paa ham Foosnæs's Ord om at der maatte være Nordmænd med, naar Norigs Merke skulde hugges ned, altsaa han lyser Fridtjof Nansen, ogsaa ham, som Fædrelandsforræder. Hvorfor? Jo, fordi han har skrevet en Del Artikler, som mange synes var velskrevne, i en rolig Form med selvstændige, fribaarne Meninger, som overalt i den øvrige Verden, tror jeg, udenfor Norge, vilde sikre Manden for ethvert Ukvemsord og enhver Forfølgelse. Men her er han betegnet som en af dem, som var med, da Norigs Merke blev hugget ned. Det kunde være overflødig at minde om, hvad Fridtjof Nansen ogsaa politisk har været for vort Folk, men jeg vil gjøre det.

Jeg har et sterkt personligt Indtryk fra den Dag, da Nansen kom tilbage efter sin Færd med "Fram", og det Indtryk, det var netop knyttet til noget som politisk foregik. De forenede norske og svenske Unionskomiteer holdt da sine Møder. De fleste Medlemmer er vandret bort, men der er enkelte, som lever, og hvis mine Ord træffer dem, saa vil de mindes den Følelse, som gik gennem os, den Glæde og Stolthed som sildrede gennem os ved det som var skeet og netop ved de Forhold, hvori vi var stedt, da vi drøftede Norges Ret ligeoverfor Svenskerne.

Af de faa Gange, jeg har havt den Ære at tale med Fridtjof Nansen - var den ene, da han efter sit første Besøg i England kom hjem. Jeg spurgte ham og han gav

70 nogle Oplysninger om, hvorledes Stemningen var i England ligeoverfor Norges Interesser. Jeg maa sige, jeg fik et sterkt Indtryk af, at han havde benyttet sin Tid og sin enestaaende Indflydelse forat fremholde det norske Folks Ret og det norske Folks Kamp ligeoverfor mange af Englands mest fremragende Statsmænd.

75

Jeg gaar lidt videre. Da Skyerne begyndte at taarne sig op i 1905, da var det en af de Følelser, som sterkt paatrængte sig os alle, hvorledes skal vi finde en Tolk til at tyde vor Ret ligeoverfor den store Verden? Professor Nansen paatog sig Hvervet. Alle mindes de klare, sikre, ugjendrivelige Artikler, som han fik ind
80 saavel i "Times" som i "Kølnische Zeitung" - Artikler, som kanske ingen Nordmand uden ham havde faaet Plads for. I Dagene omkring den 7de Juni var jeg netop i Udlandet, i Tyskland. Norges Sag blev drøftet paa alle Hold, og der blev henvist til Oplysninger, men det var ikke Oplysninger i de smaa Blade "Nidaros" eller "Dagbladet" man henviste til. Jeg saa det intetsteds og hørte det
85 intetsteds. Det var Fridtjof Nansens Artikler i "Times" og "Kølnische Zeitung", som blev gjentaget i hundred- og tusindvis, og som blev læst i alle Hjem, og som sikrede os den Sympati, som vi havde. Efterat Tingene var kommet i Orden her i 1905, tog Fridtjof Nansen paa sig at repræsentere vort Land i det største af Verdensrigerne, nemlig det britiske Rige.

90

Jeg tror ikke, der er to Meninger om, at han har varetaget denne sin Plads saaledes, at meget faa kunde fyldt den. Den Indflydelse - og saa velseet som han er i alle Kredse - den vil være en Tradition for det norske Gesandtskab i England, som vil vare meget længe. (Bifald.) Saa er der en eneste Mangel, efter
95 Chauvinisternes Mening, med Fridtjof Nansen, og det er den, at han har optraadt ved en Fest i Windsor, indbudt af den engelske Konge, i den Dragt, som Etiketten fordrer, og som samtlige Repræsentanter for samtlige Lande mødte frem i, som Repræsentanten for et Rige paa 300 Millioner mødte frem i. Man forlanger her hjemme, at Fridtjof Nansen for at takkes Redaktør Løken og
100 ligesindede skulde optræde i et særligt Kostume. Derfor reistes der Nidstang over Fridtjof Nansen. Jeg føler Trang som norsk Borger til at nedlægge Indsigelse mod den Maade at forfølge en Mand af Fridtjof Nansens Rang. (Bifald).

105 Dette var det alvorlige; men jeg kan ikke undlade at se Tingen ogsaa lidt fra den humoristiske Side. Jeg spørger: denne Forbitrelse og denne Haan, fordi en Repræsentant følger Etiketten i et fremmed Land - skulde nu den egentlig være

at vente inden et Samfund som vort? For vi holder sandelig nok saa pent paa
110 Formerne og er slet ikke saa bange for tildels at optræde endog baade i
Knæbukser og anden Dragt.

Der er Mænd, som er overordentlig populære, Mænd i geistlige Stillinger og
Professorer ved vort Universitet, som reiser omkring blandt Folk fra Sted til
115 Sted, iført Fantaside dragter, Knæbukser og med blanke Knapper. Enkelte, som er
sarkastiske, spørger: Er dette Tyrefegtere fra Spanien, er det Tyrolere, som jodler
ude paa Tivoli? Nei, det er meget bra norske Folk, meget populære Folk. Jeg
hørte rigtignok, det var en Mand fra Landet, som fortalte mig, at det havde
klukket i Bønderne oppe paa Voss, da de saa en saadan Professor gaa omkring i
120 Hallingdalsdragt, en Mand, der aldrig havde været i Hallingdal, før han blev
Professor. Han saa lidt uhamslig ud i den Dragt. Det var nu det.

Men jeg tror, den største Del af det rolige Folk udover Landet vil sige som saa:
Det er ikke farligt. Naar de kan finde Fornøielse i det, saa lad dem gaa i den! Der
125 er jo ingen Etikette, som egentlig kræver det; men det kaster lidt Kolorit over
vort Liv. Vi kan altid finde os i det. Det skal ikke afminke i aller ringeste Maade
vor Taknemmelighed for det gode og vakre og sande og fornuftige, som disse
Mænd beriger den norske Bondes aandelige Bohave med. Men da synes jeg nok,
at naar man tager det paa den lune Maade, svarende til vort Folkelyne,
130 ligeoverfor disse meget populære Mænd, saa er det lidt underligt, at man netop
skulde kaste Skjældsord og sætte Fanatismens Hundeflok efter en Mand som
Professor Nansen, og at de "unge, stærke, kraftige, friske Fremtidsmennesker"
tiljubler den pøbelagtige Maade, som det er gjort paa. (Bifald.)

135 Den samme Mand talte i det samme Foredrag om Begivenhederne i 1905. Da
havde hans Parti lidt Nederlag. Men Tanken er altid: Naar man lider Nederlag,
er det den saakaldte pyrrhiske Seier Modstanderen vinder, og saa er det
Sandhedens Sag, som seirer i Nederlaget. Selvfølgelig, man glemmer, at der er faa
store Sager, som ikke har sine Nederlag, før de kommer frem. Men deraf følger
140 ikke, at enhver, som faar sine nødtørftige Prygl, fordi de begaar Dumheder, faar
Sandhedens Mærke paa sin Pande! Logiken slaar ikke til.

Der var 70,000 som stemte for Republiken, sagde han. Ja, jeg tror ikke
Regnestykket er ganske rigtigt. Det er vistnok saa, at der næsten var 70,000, som
145 stemte for, men Hjemmelen fra den Side, som Løken tilhører, den gaar ikke i
Orden, for Tingen er, at de 70,000, som stemte for Republiken dengang, det var

endel af Venstre og mange Socialister. Der er netop for nogen Maaneder siden i Udlandet kommet ud et Verk om Socialismen. Det er meget velvillig og meget
150 pent skrevet. En Meddelelse fra Norge, som vistnok skriver sig herfra, beretter, at under Afstemningen 13de November 1905, lagde Socialisterne sig meget i Sælen for at vinde, og de haabede før Afgjørelsen at de skulde vinde. Men det gik ikke saa. Statistiken over Socialisternes Antal siger - den gjælder ikke den Votering - at i 1903 havde Socialisterne 30,000 og i 1904 45,000. Det bliver et
155 noksaa stort Minus paa de 70,000, det bliver ikke ganske sandt, at der var saa mange af Løkens Parti, naar vi trækker Socialisterne fra. Man kan ikke gaa ud fra, at Løken betragter sig og Socialisterne som et, som Enhed. Det er imod Programmet, som siger, at man skal vise Bust mod Socialisterne paa den ene Side og Samlingsmændene og Høire paa den anden Side. Det gaar ikke an at tage
160 dette slig. Men det kan jo hændе, at de kan gjøre Kirkefaderens Ord til sine: Enighed i det væsentlige, Fordragelighed i det uvæsentlige og Kjærlighed i alt. Det tror jeg nok. (Bifald).

Han indrømmer, at Ministeriet Knudsen, det er formelt et
165 Mindretalsministerium, men vi har Indholdet. Haakon Løken og de 69,000 - de har Indholdet, for vi er de unge, friske, sterke i Norge. Det forekommer mig, at Taleren der har været lidt uforsigtig. Han glemmer, at der er en Ting i Verden, som heder Ironi. Det burde han have husket. Det kunde hændе, at en eller anden vilde se paa den Knudsenske Regjering, om den i Virkeligheden er et
170 Udtryk for det unge, sterke og friske i det norske Folk - uanseet det rent ydre, thi Alderens Sne har jo lagt sig over en Del af dem. - Det kunde hændе, at der var Tegn baade hos den ene og anden til en liden Afblegning som Følge af Alderen, det kunde hændе baade overfor den, som i Stortinget er kaaret af det radikale Venstre til at indtage Høitidspladsen, og overfor den, som inden Regjeringen
175 indtager den mest fremskudte Plads. Det glemmes muligens, at der er en Ting, som heder Ironi, denne lille usynlige Person, som Søren Kierkegaard taler om, som ikke aabenbarer sig i det Ydre, men som ganske stilfærdig er tilstede, som ingenting siger, men som er der, naar Forskjellen mellem Tingen, som den er, og mellem Tingen som den paastaaes, er for iøinefaldende; da er Følgen en
180 Latterkrusning paa alle Læber. Han glemmer maaske det!

Mig forekommer det, at naar vor Statsminister hører disse Taler og faar denne Hyldest, saa skulde det ligge nær for en Mand som han, der har erhvervet sig endogtil international Berømmelse for den Maade, hvorpaa han, ved at benytte
185 den fintskaarne, smidige Skaaltales Form for diskret, men rammende at finde

Udtryk for Statsmandens alvorlige Overveielser, (Bifald) det falder mig ind, at Statsministeren muligens kunde - mellem de Bragebægere, som blev løftet af Venstre under Festerne - have henvendt sig paa sin diskrete Maade til sine unge
190 Venner og sagt til dem: Hør mine unge Venner! Jeg skulde bede dere indstændig, at dere nu holder op at tale om 7de og 8de Oktober 1905, om Landsforrædere og om Norigs Merke, som hugges ned. I maa erindre, at dette bliver lidt pinlig for mig og de andre. For det første er det en Taabelighed, ikke alene taabelig og anmassende, men høist forargelig at tale om Forrædere. Der
195 findes ikke Landsforrædere i Norge. Det var den Side. Men endnu mere fordi, at hvis Norges Merke blev hugget ned af nogen, saa var der ingen som var mere med end jeg, Statsminister Gunnar Knudsen, og Stortingspræsident Berner, og ingen svingede Bilen med den Haandfærdighed som Stortingspræsident Berner. Kjære dere hold op! Det bliver mere og mere pinlig at høre paa.

200 Her kunde kanske ogsaa være Grund til at huske paa Søren Kierkegaards lille Ven, som jeg nævnte isted. (Bifald.)

Statsministeren har nylig i en offentlig Tale søgt at fjerne enhver Mistanke om
205 at han skulde staa under nogen Paavirkning af enkelte radikale Medlemmer af sit Raad, navnlig Castberg. Der var ikke Tale om, at Castberg havde nogen Indflydelse, det var paa en liden forsvindende Gruppe, og hvis man antydede, at han - Statsministeren - skulde være under Tøffelen af ham, saa forholdt det sig ikke saa. Kan saa være. Jeg er ikke saa heldig, at jeg kjender Familieforholdene
210 inden det Knudsenske Ministerium. Det kan godt hænde, at det er saa, men jeg vil kun bemærke det, at Vedkommende selv ikke er et ganske villig Vidne til at afgjøre Sagen. Hvis man vil rette Spørgsmaalet f. Eks. til Folk omkring i Husene: Staar De under Tøffelen? vil de sige nei. Jeg tror at om man vilde bruge den samme Maade som tildels bruges i Kommunerne, at man sendte Folk med
215 Lister omkring i Husene, og disse kom og spurgte om der boede nogen Tøffeldanser der, og Fatter kom ud i Tøfler og Slobrok, vilde han meget fornærmet sige: Her bor ingen Tøffeldanser i denne Etage.

Jeg skal ikke udtale mig om Tingen. Det er ikke rigtig afgjort om der kanske ikke
220 er en vis begrundet Mening om, at hele Ledelsen tynges noksaa sterkt under en Inflydelse, som ikke er ganske liden.

Mine Damer og Herrer maa undskylde, hvis jeg ved Behandlingen af saa alvorlige Ting har forsøgt at være for spøgefuld. Det er imidlertid langt fra

nogen Sag, som kan tages saa ganske let, at det virkelig kan hænde i et Land, at en afgjort Minoritet ved Forblanding af Kortene og ved en Overrumpling af Almenheden, kan magte Selv at indstifte sig til at blive ligesom en Majoritet og faa Majoritetens Ret.

230

Hvis vi da Statsminister Knudsen dannede sit Ministerium den 13. Marts ifjor havde havt Bestemmelse om Opløsningsret, saa anser jeg det utvilsomt, at der fra det norske Folk vilde have kommet en saa sterk Protest, som en Protest overhovedet kan være. Jeg tror, at Tallet ikke vilde stillet sig stort anderledes end
235 det stillede sig, da der var Voteringer i 1905, da de tre Fjerdedele af det norske Folk stemte imod Indførelse af Republik, uagtet saa mange dygtige og anseede Mænd havde udtalt sig for det. Hvis man dengang skulde stemt om Karlstad, saa tror jeg Minoriteten havde været meget liden, som de Mænd, der opererer mod Karlstadoverenskomsten, havde faaet med sig. Det fremgaar, mener jeg,
240 ingensteds bedre end ved Valget i Kristians Amt, hvor Castberg, som fører det store Ord, ikke fik Niendedelen af Stemmerne i det Amt, hvor han havde stillet sig. Jeg tror, at hvis det norske Folk ifjor havde havt Anledning til at afgjøre Sagen, saa havde der været et knusende Flertal imod.

245 Forøvrig antager jeg, at hvis det havde været Tilfælde, havde man aldrig drevet det saavidt, da havde man aldrig vovet at faa Ministerkrise istand. Flertalsstyrets største Betydning ligger deri, at det aabner Adgang gennem Diskussion af Meninger at faa et bestemt Udslag for den Mening, som Flertallet har. Og Flertalsstyret har jo efter sin Tanke sin Berettigelse deri, at naar et Flertal
250 kommer frem, saa har Landets Borgere Grund til at gaa ud fra, at de Meninger, som bliver repræsenteret, de har været vel drøftet og vel overveiet. Og naar et Parti, som virkelig har Flertal, vælger sine bedste Mænd, saa kan hele Landet forsaavidt være tjent med det, som man kan vide, at det er Mænd, som dygtig vil varetage Landets Interesser. Men vendes dette op og ned, saa at Minoriteten
255 indtager Majoritetens Plads og omvendt, saa har man ingen Garanti. Den Garanti, som skulde være for Folkets Ret, for rigtig Udførelse af Folkets Tarv, den er pustet væk.

Dette er meget vigtige og store Spørgsmaal. Under Enevældet for halvandet
260 hundrede Aar siden var det et Spørgsmaal, som kom frem gennem hele Folket bestandig, naar der var Tronskifte: Hvorledes er Tronfølgeren? Har han Evnerne? Har han Skjøn og Karakter til at styre Landet, saa at vi kan faa det godt styret? Da erkjendte man Sandheden af det gamle Ord, at blev der gjort

265 Daarskab af Fyrsterne, saa var det Folket, som led. Nu er det ikke længere
Fyrsterne, man spørger om, men man spørger om Lederne. Er alt i Orden, gaar
det ret til, saa stilles ikke Spørgsmaalet. Men foregaar der en Besvigelse af den
offentlige Mening, saa kommer det Spørgsmaal frem overalt: Er de, som paa den
Maade er kommet frem, er de skikket til at styre Landet? Er de udstyret med de
270 Evner og Betingelser, at de kan gjøre det. Da gjælder det akkurat, som i de
praktiske Forholde; naar en Forretning gaar over i nye Hænder, da spørger den
menige Mand: Har han Evnerne til at overtage den? Det er vigtige Ting dette.
Jeg vil ikke gaa ind paa personlige Forhold, men siger igjen: Mange af de
Forhandlinger, som nu føres, meget af den Diskussion, som har været ført, de
275 hjemler en Ret til at stille Spørgsmaalet: Er alle de Mænd, som paa den Maade er
kommet frem, virkelig i Besiddelse ikke alene af repræsentative Betingelser, men
ogsaa af personlige Betingelser til at kunne styre Landet?

Her er vi inde paa et Knudepunkt i hele Spørgsmaalet. Jeg er sikker paa, at hvis
280 den menige Mand og Kvinde ude i vort Folk vidste, hvad det har kostet, og hvad
det koster i Forsømmelse, i Spild af Kræfter, i daarlig Administration, alle disse
Ministerkriser, som vi har, saa vilde de være forundret. Der var jo Folk, som var
saa troskyldig, at de mente, at naar vi kom væk fra Forholdet til Sverige og
stillede os selv, saa skulde vi forsøge med samlede Kræfter at se at opnaa et godt
285 praktisk Styre, som alle Partier kan være enige om i Tilfælde at hjælpe. Det var
vort Haab. Der er ingen tænkende Mand, som ser udenfor det allernærmeste,
som kan være blind for, at vort Fædreland med sin selvstændige Stilling, som det
er traadt ind i, er kommet over i mange vanskelige Forhold saavel i ydre Politik,
som statsretslig og økonomisk, og der er mange Skjær, som man maa forbi, og
290 kun kommer forbi ved Samling af Kræfterne, ved virkelig Arbejde under
Ledelse af Landets bedste, klogeste og dygtigste Mænd. Det er min Mening.
Den er gammeldags, men jeg tror den er ret. (Bifald).

Vi har i ældre Dage ofte talt om, hvor godt det skulde være for Norge, naar vi
295 virkelig fik vort selvstændige Udenrigsstyre, naar da fremmede Magter sendte
sine Sendebud til Kristiania istedetfor at alt skulde gaa over Stockholm. Der er
vel ingen Nordmand, som ikke er enig i den Tanke. Men jeg er ikke sikker paa,
om man paa Forhaand virkelig har havt Øinene tilstrækkelig aabne for de Abere,
som kommer ved det, eller de Vanskeligheder, som fremstiller sig. Tror De, at de
300 mange fremmede, som nu kommer til vor Hovedstad, at de Sendebud fra
fremmede Magter, som er der, tror De, de slet ikke bruger Øinene til at se med.
Og tror De ikke, at naar de ser f. Eks. de Forhold, som foregaar der med idelige

Ministerkriser og Spektakel paa Spektakel Uge efter Uge, tror De ikke, de stiller
305 Spørgsmaal hos sig selv? - de er ikke Hjemføddinger alle. Og tror De, at de
Beretninger, som nu i de sidste Aar, er sendt ud om de politiske Forhold i Norge
bare er til Ære for vort Folk, og for vort Styre? Desværre det tror ikke jeg; ja, jeg
tror for enkelte Tilfældes Vedkommende at vide det modsatte.

310 Her ligger et meget stort Spørgsmaal. Vi har i Løbet af en Del Aar havt 6 Chefer
for Finansministeriet, 6 Chefer for vort Arbeidsministerium. Jevnfør det med
ganske enkelte Forhold. Tror man, at den idelige Omskiftning egentlig fremmer
en sikker og planmæssig Udførelse af Forretningerne. Det tror ikke jeg. Hvis
315 Man vil gaa husrundt, hvis man f. Eks. har havt Anledning til at spørge de
Mænd, som bærer en stor Del af Arbeidet i vore Departementer, vore
Ekspeditionssekretærer f. Eks. eller vore andre høiere Embedsmænd i
Departementerne - man kan gaa fra den ene til den anden, hvis man taler
ligefrem med dem, og faar ligefremme Svar, saa vil Svaret lyde: Stillingen bliver
mere og mere fortvilet for os. Hver anden, tredie Dag er der Møde i Stortinget
320 og med de lange Sessioner gaar Maaned efter Maaned. Saa begynder man at
forberede Budgettet til næste Aar og forberede nye Love. Just som man er i
bedste Arbeidet har man Ministerkrise, saa er alt hulter til bulter, og man maa
begynde paanyt. Man kan ikke vente, at det skal gaa godt, at der skal blive god
Administration, som kan holde det oppe.

325 Jeg traf paa Gaden i Kristiania ganske tilfældig en gammel Bekjendt, som har
været Medlem af et af vore Venstreministerier i mange Aar. Vi talte om
forskjellige Ting. Han fortalte: Jeg gaar ofte op i mit Departement, som jeg
styrede før. Men jeg vil ligefrem sige, at jeg bliver saa slaaet af dette, hvor denne
330 idelige Forandring som foregaar der, hvor den gjør al Administration usikker, og
hvorledes ligesom alt holder paa at vakle. Det var ligefrem sagt, det var ikke
nogen Klander, men noget som følger ligefrem af Forholdene, som de er.

Skulde ikke dette være noget for den almindelige Mand, den almindelige
335 Vælger, Mand og Kvinde, til at tænke over, og atter overfor de Mænd, som
sendes til Tinget, at stille sine bestemte Krav og sine bestemte Forlangende? Jeg
tror det. Derfor er det, jeg har bragt det frem.

Jeg nævnte i Begyndelsen af mit Foredrag, at jeg skulde komme tilbage til nogen
340 Udtalelser, som Statsraad Castberg havde fremført nu ganske nylig paa et Møde.
Det var i nær Tilslutning og Sammenhæng med det samme. Han mindede ogsaa

om 1905. Han sagde, at Modstanderne, det vil sige, de som havde stemt for Kongedømmet, det var Mennesker, som vistnok talte om den gryende spirende Arbeidsdag, men som bare omgav sig med afbleget og vissent Væsen, som aldrig kunde føre til noget. Vi derimod sidder med Skjødets fuldt - Masser af spirende Opgaver! Jeg gaar videre; jeg fortsætter Billedet om dette som spirer. Ja, sandelig har de spirende Opgaver nok. Der er 14 Programposter paa det ene og 10 paa det andet - 24 tilsammen. Jeg maatte virkelig tænke paa alle disse Kataloger, som sendes omkring, hvor de anbefaler Vaarplanterne. Her har man først de enkelte Blomsterløg, Pragtzwiblerne, der bliver særskilt navngivne. Lad os se. Først Innocontia, den rene, snehvide Uskyldighed! Den betegner Grundfarven i Programmet. Saa er det den pragtfulde røde Giganthea, Programmets aktuelle Hovednummer, som rigtig skal straa i Blomsterbedet! Og endelig Die Königin der Blauen - Fremtidens lokkende Løfter - de blaa Horisonteres dæmrende Forespeilinger! Det deiligste af alle Programmer!

Dette er de store Numere i Katalogen; men ved Siden af bydes der en hel Del Blomsterløg i Rummel, og dennes Spireevne ventes der overmaade meget af, og de vil spire; der er ikke Tvil om, at der vil være adskillig Rummel, naar Vaaren kommer. Men jeg haaber ogsaa, at længere paa Sommeren vil alt det, som er spiret op af den Rummel, staa der afbleget, vissent og pistende, som altid denslags gjør, som Hyacinterne gjør, naar man kommer over Jonsok.

Det har gaaet gennem alle Blade i de sidste Dage - jeg tænker enhver kjender det men jeg maa citere det - den overordentlig sindrige Maade, hvorpaa det konsoliderede Venstres officielle Organ fremstiller det nye Program. Jeg maa virkelig læse det op, det er kanske ikke alle, som har været opmærksom paa det. Det siger i Sammenligning med de to Programmer, det demokratiske Arbeiderpartis og Venstres: "Det er netop i Tillid hertil, at ikke alene "Unge Venstre" og Arbeiderdemokraterne støtter Venstres Politik, men at ogsaa det store og politisk virksomme radikale Flertal inden Venstre holder Interessen og det politiske Arbejde vedlige.

Heraf følger ogsaa", siges der, "at Sager, som staaar paa de demokratiske Arbeideres Program, men ikke paa Venstres, vil kunne gjøre Regning paa Sympathi og Tilslutning hos det overveiende Flertal af Venstre, idet disse Sager ikke staaar i Strid med enten nogen enkel Post paa Venstres Program eller med dettes Aand og Retning."

Udmærket! Det træffer godt! Jeg gad vide, om der er et Barn, som har naaet op imod 15 Aar og som nogenlunde skarpsindig læser det her, som ikke vil stille det Spørgsmaal: Hvorfor i al Verden tager man det ikke op, naar alle sympathiserer med det? Jeg tror, de fleste Børn vil kunne se det. Ja, det er vanskeligt at tage dette her alvorlig, det er saa meget som virkelig indbyder til at tage det spøgefuldt. Men alvorlig sagt, saa er der ved Siden af Troskyldigheden i det hele en bundløs Uærlighed, som jeg mener, den norske Vælger bør give sit rette Svar paa.

Jeg talte lidt forrige Gang om disse Programmer. Jeg foretog en Undersøgelse af Jordspørgsmaalet og tillige af Voldgiftsspørgsmaalet. Jeg skal derfor ikke nu gaa nærmere ind paa det. - Ved Siden af disse to Ting er der paa Arbejderdemokraternes Program stillet denne Post: En kraftig Koncessionspolitik. Her vil jeg tage mit Udgangspunkt, idet jeg vil tale lidt mere om sociale Spørgsmaal. En kraftig Koncessionspolitik. De forklarer ikke nærmere, hvori Kraften bestaar; men naar man er inde i Tankegangen og ved, at det er det unge, sterke, livsfriske Parti, som kræver det, saa kan man vel antage, at det i og for sig er et Udslag af dette, som der staar om i "De unges Forbund": Jeg føler mig saa stærk, at jeg maa gjøre noget!

Og ikke bare det der, at der kræves en Lovgivning om vore Koncessionsforhold, som bryder hensynsløst overtvert med gjældende norsk Ret. De Forslag, som vil komme frem paa Stortinget angaaende Koncessionsspørgsmaalene, fremsat af den nuværende Regjering, de gaar efter min og manges Mening udover de Grænser, som den norske Grundlov og den norske Ret stiller for disse ting. Grundlovens Paragraf 105 siger, at naar Statens Tarv kræver, at nogen skal afstaa sin rørlige eller urørlige Eiendom, saa skal han derfor have fuld Erstatning. Angaaende Grundlovsbestemmelse har omtrent samtlige vore Jurister uden Undtagelse til de sidste Aar - og i de sidste Aar saavel den tidligere Chef for Justisdepartementet som den i Stortinget værende Repræsentant for det juridiske Fakultet - hævdet den Opfatning af Grundlovens Paragraf 105, at det vilde være uforenelig med den at give en Lovgivning om Koncessioner, som krænkede Eiendomsretten, det vil sige give Bestemmelser, hvorved Staten tog Eiendomsretten fra private Borgere, som eier disse Ting. Jeg tror, at de Spørgsmaal til Dato ikke har faaet den Opmærksomhed, som de kræver, fordi de fleste Eiendomsmænd har ment, at det er dem uvedkommende; men det er klart, at hvis man først bryder det store Princip i vor Ret om Eiendomsretten, saa vil man bryde ikke alene i det store men ogsaa i det smaa, og det ser ud til

som der aabner sig Dag for Dag det ene Syn efter det andet i en Udvikling, som er fuldstændig i Strid med, rent imod alle vore historiske Forhold og hele vor gjældende Opfatning af Odels- og Eiendomsretten.

425 Hr. Statsminister Knudsen har i disse Dage i Stortinget sagt, at det er ikke saa farlig med en Smule Statssocialisme, og et Øieblik saa det ud, som der formelig fandt en Omarmelse Sted mellem ham og Socialisternes første Repræsentant i Stortinget, saa intimt saa det ud til at være. Jeg undres slet ikke paa, at det socialistiske Parti glæder sig over Fremtoninger som disse. Dette om
430 Statssocialismen, dette at Staten skal overtage de store produktive Bedrifter, det er ikke alene en Teori, men en Teori, som er meget vanskelig at hævde, en Lære, som hvis man tenker sig den praktisk gennemført, vist efter de aller flestes Mening vil føre til, at der brister saa meget, at hele Grundlaget i vort økonomiske og sociale Liv bliver rökket. Det er en Ting, og det andet er, at det
435 kan ikke ske uden megen Indgriben i Eiendomsforholdene og den private Eiendomsret paa mange Maader.

Det synes underlig, at man her i dette Land saa fuldstændig kan glemme vor Historie! Det er ikke ganske frit for, at vi i tidligere Dage har haft Statsdrift i
440 flere Henseender. Vi husker jo Det ostindiske Kompagni i Dansketiden, vi husker Monopolerne paa Island og Finmarken, og vi husker vel ogsaa Velsignelserne deraf! Vi husker, hvorledes de oldenburgske Konger for at gjøre Landet rigt optog Driften af f. Eks. vore Bergværker. Der var en Tid, da Kongsberg var Landets folkerigste By, og der blev kjørt paa i store Baner, men
445 det kostede Millioners Tab. Resultatet var nær blevet, at Kongsberg havde gaaet ud af den norske Stats Hænder. I alle Fabrikbrancher kastede den landsfaderlige Regjering i den sidste Del af det attende Aarhundrede, 1760-70 og udover, sig ind med samme Resultat, store Tab af Penge, stor Forkludring af alle Forhold. Nu at begynde op igjen med det, ja det tror jeg vilde være heldig!

450 Det gaar fort med Løsningen af de sociale Opgaver her hos os, som Statsraad Castberg sagde: Vi har Fanget fuldt, og vi løser dem efterhvert. Ja, det gaar meget fort. Det er noksaa mærkelig, og det kunde opfordre til en Smule Eftertanke den Kjendsgjerning, at der er intet Land i Europa, kanske undtagen
455 netop Balkanhalvøen og Portugal, disse Lande, som er mindre med, som virkelig har bidraget gennem aandelig Arbeide og Studium teoretisk saa lidet til Løsningen af de store sociale Spørgsmaal som Norge. Det er et Faktum. Man kan se gennem hvilkesomhelst Værker om den sociale Udvikling, der er intet

460 Land som i det hele nævnes saa lidet som Norge, hvor der er gjort saa lidet som hos os. Men vi har den store Forfængelighed, at vi skal være et Foregangsfolk alligevel. Vi gennemfører Reformen uden videre; det gaar saa let, der er saa liden Modstand, hvilkesomhelst Projekter har meget let for at gaa gennem.

465 Er dette rigtig klogt? Vi faar nu det ene Forslag efter det andet med indgribende Forandringer i vor Arbejderlovgivning. Vi har Udkast til ny Arbejderlov, som snart skal komme, Bestemmelser om 10 Timers Arbejdsdag foreløbig. I Arbejdersamfundenes Program der staar 8 Timersdag. Enstemmig er der fra meget kompetente Korporationer, som har undersøgt Sagen, fremholdt som en
470 bestemt Mening, at disse Love vil skade vor Industri i aller høieste Grad. Men jeg tror ikke, det høres. Jeg gad vide, om der ikke ogsaa inden Arbejderkredse skulde være mange, som kunde se Tingene rent virkelighedsmæssigt og stille det Spørgsmaal til sig selv: Skal tro, vi ikke sager over den Gren, hvorpaa vi sidder, naar vi er med og støtter dette? Jeg tror, det bør overveies. Hvis det har til Følge,
475 at en hel Del produktive Bedrifter enten kommer til at gaa trængt eller maa nedlægges, saa er der ingen, som det vil gaa saa meget udover som Arbejderne. Hvis man i dette Land fortsætter med et planmæssigt Arbejde for - hvad vi kalder at socialisere Samfundet og alle Bedrifter - ved at erklære Privatkapitalen og Privatvirksomheden Krig, ja, saa tror jeg, vi kommer at erfare, at det vil komme
480 til at lamme en stor Del af det Arbejde, som netop den menige Mand lever af. -

Mine Damer og Herrer, vi har Normaltiden, Skattelovene, som kommer frem, den nye Arbejdslov om Arbejde i Fabrikerne i nyt Udkast, altsammen kommer at vanskeliggjøre den ved privat Kapital drevne Industri i vort Land. Jeg tror, at
485 ingen i Længden kommer til at lide mere ved det end Arbejderne selv. - Det kan være noksaa fornøielig, naar man ser Gutterne i Gaderne gaa paa Hænderne, og vi kan ogsaa trække paa Smilebaandet, naar der kommer en yr Sjøgut, som ikke paa lang Tid har været hjemme og gaar paa Hænderne midt i Gaden, men naar han i sin Kaadhed vil sige, at alle skal gaa paa Hænderne, da siger vi Pas. Jeg tror,
490 at ligeoverfor en hel Mængde af disse vidtgaaende, i sin Tanke og Udførelse lidet overveiede Projekter, vil vi sige: Vi gaar ikke paa Hænderne, fordi om det befales os, selv om vi kunde det.

Jeg maa komme lidt nærmere ind paa enkelte af disse Ting. Der er et
495 Spørgsmaal, som ofte fremstiller sig for mig efter det jeg har seet af egen Erfaring. Hvad er egentlig det vanskeligste sociale Spørgsmaal i Norge? Det tror jeg ikke grupperer sig hverken om Byarbejderen eller Fabrikarbejderen. Men jeg

skal forsøge at illustrere lidt nærmere, hvad jeg mener. Gaar vi den økonomiske
500 Historie igjennem og navnlig Vestlandets, saa vil vi se, at i tidligere Tidsrum,
forresten periodevis, saa har Forholdene paa Grund af vor geografiske
Beliggenhed, paa Grund af vort Jordsmon været saa kummerlige, at Folket har
havt vanskelig for af Jorden at udbringe det enklest nødvendige for at holde Liv
i sin. Det er navnlig i Aarene i Slutningen af det 17de Aarhundrede, at der fra
505 Vestlandet kommer saadanne Klager. De lyder fra de bedste Distrikter f. Eks. fra
Voss. Der klages over, at de holder paa at dø af Sult. Naar vi tager Historien
udover hele det 18de Aarhundrede og Begyndelsen af dette, saa var Forholdet,
at naar der kom Krig eller vanskelige Tider, eller hvad man kalder Grønaar, saa
havde Folket simpelthen ikke nok at leve af. Et planmæssig Arbeide, god
510 Samfundsordning og gode Love og meget saadant har langsomt rettet paa de
Forhold, saa at det staar meget bedre til nu end før. Tager vi Kystbefolkningens
Kaar, saa har de forbedret sig i Forhold 1 til 8, blandt andet paa Grund af
Produkternes større Priser og paa Grund af den lettere Adgang til at faa de
nødvendige Ernæringsmidler. Deres Kaar er forbedret 1 til 8, men alligevel, den
515 som ser omkring i Stuerne vil se, at mange har det meget kummerlig og strider
tungt bare for at holde Livet oppe.

Jeg vil give et lidet Eksempel, som kommer levende for mig ofte. Det er nogen
Aar siden, at jeg var inde i en Fjeldbygd nogen Mil herfra. En Sommernat laa jeg
520 og rooede paa Vandet for at fiske. Saa skulde jeg op og snakke med en Mand,
som boede lige derved. Det var tidlig om Morgen Kl. 3½, men jeg kunde se
op til ham alligevel. Det var angaaende nogen Kreaturer, som jeg havde oppe i
Fjeldet. Saa sagde han: Ja, nu gaar Budeien tilstøls øieblikkelig, saa kan De følge
med. Ja, jeg fulgte med, det var Kl. 4 om Morgen, og vi snakkede sammen lidt
525 opover og nedover om hendes Kaar og Forhold. Det er omtrent saalangt hun
maatte gaa som herfra til Blaamanden Morgen og Kveld og noget at bære havde
hun. Hun havde ingen Regnkappe. Da det begyndte at regne, var hun snart
gjennemvaad, og Mulden, som rislede nedi Veiene, fyldte Skoene hendes. Saa
spurgte jeg hende:

530

- Du faar vel hvile lidt hjemme til Middag?

- Nei det bliver der ikke noget af. Høet skal i Hesjerne og af Hesjerne.

535

- Det er tungt for dig.

- Ja, det er tungt, men skulde ikke jeg gjøre det, saa kunde vi slet ikke drive Gaarden, det var umulig.

540

Saa spurgte jeg, om der boede nogen hos hende. Jo, der var et Søskendebarn hjemme i Ferien, hun gik paa Lærerindeskole, og saa en anden Dame fra Byen. Jeg kom til at tænke paa, at naar nu Søskendebarnet kommer hjem og har sine Ferier, saa staar hun op saadan Kl. 9-10 om Formiddagen, klæder sig vel og
545 steller sig vel, gaar og spadserer en Tur før Middagen, ser paa Vandet og alt her hjemme, gaar en Tur om Eftermiddagen, tager en Bog med sig og sætter sig hen under Birken. Om Aftenen ser hun paa Maanen osv. og har det noksaa hyggelig. Kan man undres over, at den første, som har det tyngste, ubønhørlige Arbeide fra Morgen til Kveld Dag efter Dag, føler sig kanske lidt som Stedbarn? Er det
550 urimelig? Det værste er, at der er saa lidet eller rettere sagt ingenting som kan gøres med det. Det er en lang Udvikling af Arbeide i Taalmodighed af dyb Livsforstaaelse og Blik ud gennem Fremtiden, det er det eneste, som retter paa det. Ophidsende Ord gjør ingenting. Og her maa jeg atter pege paa det, som er Symbol paa hvad der arbeider mod Fremtiden i det store Folk. Det er
555 Rydningsmanden, som gaar ud ved Hanegal med Spet og Spade paa Ryggen og Øksen i Haanden og tilbringer Dagen med taust sammenknebne Læber under Arbeide, og kommer hjem, naar Tusmørket falder paa, gjør det Dag efter Dag med Haab og Tro. Det er det, som kan bære. Men de, som kaster ud Hadets, Uviljens, Misundelsens Sæd, de udretter ingenting, de lægger ikke en Øre til
560 Landets hverken aandelige eller materielle Kapital, thi deres løse Snak og deres virkelighedsfjerne Ophidselse bringer ingen Gavn med sig. (Bifald.)

Der er en anden Side, et Forhold, som ligger ind til dette. Vi ved alle, som har seet lidt af Livet, hvor meget tungt og tilsyneladende trøstesløst der kan være,
565 det som fremkaldes af Naturens mange Misfald, de ulykkelige, de som er vanføre, de, blinde, som aldrig har seet Guds Sol, som kanske ikke har havt Øieæbler fra de blev født, og de døvstumme, som aldrig har hørt sin Mors Stemme, tunge Misfald. Og naar vi ser de andre ulyksalige, syge Børn, saa maa vi tænke paa det deilige men ogsaa vemodige Billede, som Andersen giver af det
570 syge Barn, som sidder der og har været sygt fra Vuggen af, og som med Krykken, naar Solen begynder at skinne ind i den trange Gade, gaar hen til Vinduet og ser Sollyset sildre gennem den blege Haand og glæder sig ved det. Et uendelig trist Billede. - Men hvad Glæde og hvad Lykke der alligevel kan findes der, hvor dette Naturens Misfald kanske gaar i Følge med pinlige, stadig daarlige økonomiske
575 Forhold, det kjender vel enhver til, som har seet lidt indenfor det mest udvortes

Liv.

Men hvis man vilde gaa til det blinde Barn og spørge: Er ikke det igrun-
580 uretfærdig ligeoverfor dig, at du ikke kan se? Du ser ikke ham, som gaar ude paa
Gaden og leger sig, eller til den døve og spørge: Er det ikke en Stor
Uretfærdighed ligeoverfor dig, at du ikke hører? Saa vilde der vistnok være
mange svage, som vilde ligge under og samle op Bitterhed i sit Hjerter uden
Nødvendighed. Og hos mange ulykkelige Stakler i sociale Forhold, som ikke kan
585 rettes paa, hvor bare Kjærligheden kan vinde frem, som bare det ømmeste
sociale Arbeide gennem Tiden kan raade Bod paa, hvis man der gaar og saar
Misundelsens og Hadets og Bitterhedens Sæd, gjør man sandelig ikke nogen god
Gjærning. Jeg mener, at ligeoverfor alt, som jeg her har nævnt, saa er der i vort
Samfund en saa stærk Følelse baade af Samfundskjærlighed og Pligt, at man vil
590 bøie sig til det yderste for at afhjælpe Savnene. Til Løsningen af disse Opgaver,
som ligger ind under dette Syn og i Nærheden af det, tror jeg Kvindernes
Deltagelse i Stat og Kommune vil komme til at have stor Betydning. De har en
stor Gjærning. Men det maa ske ved det langsomme, rolige sikre Arbeide. At saa
Hadets og Forbitrelsens Dragesæd ud, det skaber ondt, det kan aldrig andet end
595 skade.

Da man her i Landet fik det socialistiske Parti, saa begyndte det som et meget
stærkt Agitationsparti; det tog Stikordene fra de fremmede Steder, navnlig fra de
større Byer, Berlin, Kjøbenhavn osv. Stikordene blev flyttet herop og
600 henvendtes væsentlig til Bybefolkningen, de er senere ogsaa kommet udover
Landet. Jeg tror, der hefter ved hele Agitationsmaaden meget af den Oprindelse,
hvorfra den kom. Der agiteres overfor Arbeidere navnlig udover Landet, som
om de var et Proletariat og intet andet. Jeg har saa mange Gange undret mig
over, at jeg ikke oftere har hørt dem sige: Vi er uafhængige, frie norske Borgere.
605 Vi er ikke Proletariat og vi vil ikke være Proletariat. Vi føler os som frie Mænd
ved Siden af de andre. Vi har altid været frie. Der er intet, som gjør, at vi ikke
gaar op i Høide og Bredde socialt, - vore Kaar kan være værre, men i mange
Tilfælde bedre. - Jeg er ikke i Tvil om, at Arbeiderne i det vestlige Norge har
bedre Udkomme, spiser bedre, har bedre Klæder osv. end en stor Del af
610 Gaardbrugerne baade i Fjelddalene og udover langs Kysten. Jeg mener, at det
ville være heldig, om den norske Arbeider, der selvfølgelig sympatiserer med
hele den store Bevægelse, som vil fremme hans Interesser, og hvoraf Socialismen
bærer meget i sit Skjød, ved Siden deraf vilde hævde et selvstændigt og
uafhængigt Syn paa Tingene og sige: Jeg vil have det bedømt og afgjort efter

norske Forhold, saaledes som de er, og ikke eftersom Forholdene er i Berlin og Kjøbenhavn. -

Jeg skal, inden jeg slutter tillade mig at komme med et Par Udtalelser om det
620 Valg som forestaar. Forrige Gang der blev valgt, for 3 Aar siden, da var det første
Gang, den nye Valgordning med direkte Valg og Enmandskredse blev
gjennemført. Det var at vente, at første Gang en ny Valgordning skulde
praktiseres, saa vilde der vise sig mange Vanskeligheder i Gjennemførelsen. Det
slog ikke fejl. Bestemmelsen om direkte Valg fik en Form, som ikke alle Sagens
625 Venner var enig i. Der er mange, som mener, at det havde været heldig om
Bestemmelsen om Omvalg ikke havde kommet med, da den i mange Tilfælde vil
misbruges af Vælgerne; Bestemmelsen om Omvalg kan føre til noget, som ikke
staar i Samklang med Lovens Hensigt, men som bliver en Forvrængning deraf.
Hensigten med Omvalget, Lovens Tanke med det, er kun den, at der skal gives
630 Vælgerne, som har spredt sine Stemmer, Adgang til at samle sine Stemmer, men
Lovens Tanke og Princip er ikke det, at Loven skal bruges som en Prøve for at
faa uberettigede Karteller gennemført under Valgene - uberettigede
Valgoverenskomster. Da den nye Lov var givet, saa havde netop den
Bestemmelse om Omvalg den Følge, at der øieblikkelig blev taget en dobbelt
635 Organisation, Organisationen af Venstre paa den ene Side og Organisationen af
Venstrearbejderne paa den anden Side.

Jeg tror ikke, det er et politisk Misbrug af det 8de Bud, naar jeg siger: Hele
Organisationen havde den Hensigt i Grunden at gennemføre noget, som var i
640 Strid med Lovens Princip, at misbruge Loven. Den Maade, hvorpaa
Programmerne, de, som jeg her har omtalt, er affattet, den peger direkte hen paa
det Misbrug af Lovens Bestemmelse om Valgene, naar man har brugt det første
som Prøveballon, saa bruger man det sidste for at sammenslaa uensartede
Fraktioner, som i Grunden ikke burde gaa sammen. - Jeg har intet, og ingen kan
645 have imod, politiske Karteller, det vil sige, at Fraktioner, ikke nogen enkelte,
slutter sig sammen i bestemte Formaal - men helst noget før Valgene. Men jeg
kan aldrig tænke mig andet, end at det er nedbrydende for Moralen i det
offentlige Liv, naar Partier, som ved første Valg har bekjæmpet hinanden som
Hund og Kat, ved andet Valg flyder sammen, udvisker alle Grænser og opløser
650 alle Forhold. Jeg vil haabe, at Vælgerne ved det Valg, som forestaar, vil have klart
Øie for, hvad der er Lovens Tanke, og benytte Loven i Overensstemmelse med
dens Tanke.

655 Den Anvendelse, som tildels blev gjort gjældende forrige Valgaar og som vist
mange tænker at gjøre gjældende iaar, minder mig om den Maade, hvorpaa man
tildels stænger Silden, naar den gaar spredt ude paa Kysten. Har De seet et
saadant Notkast? Naar Silden gaar langt fra Land og gaar meget spredt, saa slaar
de sig sammen og opererer i Fællesskab et Par Lag. Det ene kaster fra den ene
660 Kant, det andet fra den anden, tilslut kommer de sammen. I Begyndelsen var de
uafhængige af hinanden, men tilslut slaar de det sammen i et eneste Laas. Det er
en Maner, som tildels har været brugt og som vist mange vil bruge. Den Maner,
den Anvendelse af Loven tror jeg er mindre god.

665 Inden jeg slutter, saa vil jeg stille en Opfordring til alle dem, som har hørt mine
Foredrag, og som er enig i de Grundtanker, som jeg her har fremholdt, at være
virksomme hver i sin Kreds, forat Tanker i den Retning kan slaa Rod, forat en
virkelig Drøftelse af Spørgsmaalene kan komme frem itide, saa at naar Valgets
Dag kommer, det ikke vil være overraskende for nogen.

670 Om vi ikke skulde opnaa andet ved at der, som jeg tror der vil, reises en stærk
Bevægelse udover Landet, som kræver Vælgernes Ret, end en vis Uro i
Gemytterne inden vort Storting, saaat nogen hver fik en vis Lyst til at komme
hjem for at se, om alt stod rigtig til, hvis vi virkelig opnaaede det, at Stortinget
675 kom tilbage i Begyndelsen af Juni, saa var det meget heldig, - Jeg tror ikke, nogen
vilde beklage det. og jeg vil, hvis mine Ord høres saalangt, sige til mine Venner
inde i Norges Storting: Kjære, giv jer ikke for lang Tid i det behagelige, lunkne
Saltvandsbad nede i det store Basin! Det kunde hænde, hvis dere kom for sent
op, at en eller anden har taget Klæderne fra dere, saa dere maa vandre nøgne
680 omkring i Adams Dragt, og det er ikke behagelig for nogen!

Valgene forestaar! Hvad vi maa ønske, det er, at de kommer til at give et sandt
og stærkt Udtryk for, hvad der er Vælgernes overveiede Mening. Jeg vil fortælle
en liden Valghistorie, som forresten er saa kjendt udover hele Verden, at jeg tror
685 de fleste kjender den, men De har godt af at høre den omigjen. Det er et halvt
Hundrede Aar siden omtrent, at den store Tænk og Frihedsmand John Stuart
Mill efter sine Venners Raad havde stillet sig til Valg i en Arbejderkreds i
London i Westminster. Han gik nemlig ind paa at være Medlem af Stortinget,
men han sagde paa følgende Betingelser: For det første giver jeg ikke en Øre til
690 Bestikkelser for ved Penge at forberede mit Valg; for det andet deltager jeg
absolut ikke i den smaa stedlige Agitation for at indsmigre mig hos Vælgerne.
For det tredie siger jeg uafkortet og ærlig, hvad jeg mener politisk i hvert eneste

Spørgsmaal og stikker ikke noget under Stolen. Kun om mine personlige,
695 private religiøse Opfatninger udtaler jeg mig ikke, det er min personlige
Eiendom.

Hans Venner var tvilsomme, om dette vilde gaa, men de mente, at
Kandidaturen alligevel var gavnlig. Imidlertid var der en paa den anden Side,
700 som havde fundet ud i en af Stuart Mills Bøger, at han havde udtalt sig frit om
den engelske Arbeider. Han havde sagt: Den værste Lyde hos den engelske
Arbeider, det er, at han ikke altid holder sig til Sandheden. - Jeg har den Mening,
jeg synes at have erfaret, at der blandt de engelske Arbeidere er flere Løgnere end
andetsteds. - Dette blev offentliggjort, og der blev sat Plakater op paa Hjørnerne
705 i Valgkredsen, og da begyndte nogen hver at blive betænkelig med Hensyn til
Stuart Mills Valg. Der blev holdt et stort Vælgermøde. Han fremlagde sit
Program. En reiste sig og sagde, at der var en Ting, han gjerne vilde have rede
paa. Forholdt det sig saa, at Kandidaten havde skrevet de citerede Ord om den
engelske Arbeider? - Forventningsfuld Taushed. Stuart Mill svarede: I did! Jeg
710 gjorde det. Han fortæller i sin selvfortalte Levnetsbeskrivelse, at der reiste sig en
umiddelbar Storm af Applaus, som bar Overraskelsens Vidnesbyrd. Man havde
ikke tænkt sig andet, end at han ved Undvigelser og ved slævet Omgaaelse skulde
have vridt sig derfra. Stuart Mill blev valgt! Hvad den engelske Arbeider vandt,
lagde ind af Kapital af moralsk Værdi den Dag, det er meget stort, der kom
715 meget i Værdiskabet den Dag.

Jeg tror ikke, at den norske Arbeider i nogen Henseende staar lavere end den
engelske. Jeg er forvisset om, at naar der tales paa rette Maade sandt og ærlig og
ligetil om virkelig praktiske Ting, saa vil der aldrig appelleres forgjæves til den
720 norske Arbeider, og fremfor alle Ting, vil han med sin Virkelighedssans og med
sit sikre Blik søge og forlange: Hvem der skal styre i Landet, og hvilken
Regjering vi har, saa forlanger vi, at der gives os den størst mulige Sikkerhed for,
at de ikke styrer Skuden i Aakeren. (Intenst Bifald.)

725

Kilde

Konow, Wollert: Fire foredrag holdt i Bergen 1909. Bergen 1909, s.44-62.

730

URI

<https://www.virksommeord.no/tale/valgprogrammerne-og-aarets-stortingsvalg>